

lijnen. De tegenpartij en de cliënten weten nu wat ze van ons kunnen verwachten en wat niet.

Door intern iemand aan te stellen die verantwoordelijk is voor het justitiële beleid, dus niet alleen voor de contacten met justitiële instanties, maar vooral voor de manier waarop wij informatie doorgeven over cliënten, vermijden we dat het beroepsgeheim te individueel wordt ingevuld door de hulpverleners.

Er zijn nog andere organisaties bezig met het thema justitie-hulpverlening-deontologie-communicatie met justitie: Overlegplatform Vlaams-Brabant, VAD, SODA. Andere instellingen binnen de verslavingszorg werken er intern aan.

4. Besluit

De samenwerking met politie en rijkswacht kent verscheidene varianten. Elke variant vereist een correcte opstelling wat het beroepsgeheim betreft, ook al werkt dat soms nadelig voor de relatie met de politiele diensten.

De mate waarin de cliënt participeert aan de informatie-uitwisseling tussen behandelend centrum en justitiële instantie is een belangrijk element. Dit is geen alibi voor de hulpverlener om zomaar informatie door te geven. Hij moet erover blijven waken dat het beroepsgeheim gerespecteerd wordt en moet de cliënt daarin ook beschermen.

Door de cliënt meer te betrekken in dit aspect van zijn begeleiding, doen we een beroep op zijn verantwoordelijkheid en maken we hem minder afhankelijk van de hulpverlening.

De ervaring leert ons dat samenwerken met politiediensten en justitie zeker mogelijk is wanneer het gaat om mensen met verslavingsproblemen. Het vraagt afstemmen en zoeken naar de beste manier van 'samenwerken', waarin beide partijen zich niet beknot voelen in de uitoefening van hun job door de andere. Dit proces vraagt herhaaldelijke, actieve inspanningen van hulpverleningsorganisaties naar politiele en gerechtelijke instanties. Onze ervaring is dat ook bij hen de nood leeft aan samenwerking. Vragen vanuit deze diensten moeten serieus genomen worden en niet onmiddellijk afgeketst als onmogelijk onder de paraplu van het beroepsgeheim.

Veerle POELS
C.A.D. Maasland

Coördinator justitieteam CAD/MSOC Limburg

Deskundigenonderzoek

1. Een tweede standpunt van het arbitragehof over het deskundigenonderzoek

In een arrest van 30 april 1997 sprak het Arbitragehof zich uit over het contradictoir gehalte van het deskundigenonderzoek tijdens het onderzoek ter terechtzitting. Volgens het Arbitragehof is het verschil tussen het deskundigenonderzoek in burgerlijke zaken en strafzaken in dat eindstadium niet meer verantwoord, daar er voor de burgerlijke partij identiek dezelfde belangen op het spel staan.¹ De waarborgen van de artikelen 962-991 van het Gerechtelijk Wetboek zouden daarom moeten worden ingebracht in het deskundigenonderzoek bevolen door het vonnisgerecht, mits de pijlers van het strafproces overeind blijven. Of dit arrest consequenties had voor het vooronderzoek in strafzaken was echter niet geheel duidelijk.²

In een arrest van 24 juni 1998 heeft het Arbitragehof ook de organisatie van het deskundigenonderzoek tijdens de voorbereidende fase van het strafproces beoordeeld.³ De prejudiciële vraag luidde of de regels over het deskundigenonderzoek in burgerlijke zaken (art. 962-991 Ger.W.) ook niet van toepassing zijn tijdens het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek. Voor het Hof gaat het niet op de openheid van het deskundigenonderzoek tijdens het onderzoek ter terechtzitting aan te grijpen om de partijen reeds tijdens het vooronderzoek bij deze onderzoeksdaad te betrekken, daar deze voorbereidende fase een geheim karakter heeft. De geringe transparantie van het vooronderzoek steunt volgens het Arbitragehof op aanvaardbare uitgangsprincipes, nl. het vermoeden van onschuld en de efficiëntie van de opsporing. Teveel openheid tijdens deze fase kan ertoe leiden dat personen onnodig in diskrediet worden gebracht en bewijsmateriaal wordt vernietigd of getuigen worden bedreigd. Verder stelt het Arbitragehof dat het geheim karakter van het deskundigenonderzoek geen hinderpaal vormt voor een eerlijke bewijsvoering. De

1. Arbitragehof, 27 mei 1998, *B.S.*, 15 augustus 1998.

2. A. MASSET, 'L'expertise (enfin) contradictoire?', *J.L.M.B.*, 1997, 790-796; B. DE SMET, 'De afbrokkeling van het geheim karakter van het deskundigenonderzoek', *R.W.* 1988-99, 105-110.

3. Arbitragehof, 24 juni 1998, *B.S.*, 25 september 1998

Procureur des Konings en de onderzoeksrechter zijn immers niet verplicht het deskundigenonderzoek af te schermen van de partijen. Zo kunnen zij aan de verdachte de kans bieden om de opdracht van de deskundige aan te vullen of zijn opmerkingen te formuleren alvorens de deskundige zijn eindverslag opstelt. Deze motivering staat echter haaks op de beschouwingen van het Arbitragehof in zijn arrest van 30 april 1997, waarin het contradictoir gehalte van het deskundigenonderzoek op de terechtzitting werd getoetst. Daarin stelde het Arbitragehof dat het geheim karakter van het deskundigenonderzoek niet steeds kan worden rechtgezet op de terechtzitting omdat dan vaak cruciale bewijsstukken zijn verdwenen of een tegenexpertise materieel onmogelijk is. Als de Procureur des Konings of de onderzoeksrechter weigert het deskundigenonderzoek open te stellen voor de partijen, dreigt het eerlijk karakter van de bewijsvoering dan niet op de helling te komen?

Het geheim karakter van het deskundigenonderzoek tijdens het vooronderzoek vergt tevens geen bijsturing, aldus het Arbitragehof, omdat de feitenrechter niet gebonden is door de bevindingen van de deskundige. Het zwakke punt van deze redenering is evenwel dat de rechter niet expliciet moet aangeven welke bewijsgegevens zijn overtuiging hebben gevormd. De bewijswaarde van het deskundigenonderzoek is daardoor moeilijk te schatten. Voorts ontstaat een onderscheid tussen de kwaliteitseisen van het deskundigenonderzoek en het getuigenbewijs. Het strafproces is opgebouwd rond een vrij bewijsstelsel, waarin de rechter zelf de bewijswaarde toekent aan elk bewijselement dat hem nuttig lijkt voor de waarheidsvinding.⁴ Toch vloeit daaruit niet voort dat de rechter met elke verklaring van getuigen mag rekening houden. Schriftelijke verklaringen van een getuige zijn immers slechts toelaatbaar als bewijs als de verdachte een adequate en passende gelegenheid kreeg om die getuige te ondervragen (art. 6, § 3(d) E.V.R.M.), hetzij tijdens het vooronderzoek, hetzij op de terechtzitting. Deze eis werd onder meer gesteld in de arresten Unterpertinger⁵ en Kostovski⁶ van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Enkel wanneer die

verklaringen voldoende steun vinden in ander bewijsmateriaal is geen confrontatie met getuigen vereist.⁷ De inbreng van getuigenverklaringen als bewijs hangt bijgevolg af van de mate waarin de verdachte de betrouwbaarheid van de getuige heeft kunnen aanvechten. Het deskundigenonderzoek wordt evenwel met minder waarborgen omringd. Uit het feit dat de rechter kan rekening houden met een gebrek aan tegenspraak tijdens het vooronderzoek leidt het Arbitragehof af dat het geheim karakter van deze onderzoeksdaad geen afbreuk doet aan de rechten van de verdading. In deze visie mag de rechter zijn overtuiging bijgevolg steunen op een deskundigenonderzoek dat zonder enige inbreng van de verdachte werd verricht, zelfs al vormt het verslag van de expert de hoeksteen van de bewijsconstructie. Men kan zich afvragen of de vereiste van een eerlijke bewijsvoering (art. 6 E.V.R.M.) daardoor niet wordt uitgehold.

Tegenspraak inbouwen in het vooronderzoek is echter een riskante operatie. Wanneer de verdachte reeds bij de aanvang van het vooronderzoek kan tussenkomen, is het risico groot dat bewijsmateriaal teloor gaat en het gerecht op een verkeerd spoor wordt gezet. In het belang van het onderzoek zou de Procureur des Konings of de onderzoeksrechter de deelname van de verdachte aan het deskundigenonderzoek moeten kunnen uitstellen. Deze (tijdelijke) uitsluiting vormt op zich geen inbreuk op de rechten van de verdading, mits de verdachte in een later onderzoeksstadium voldoende kansen heeft om de resultaten van het deskundigenonderzoek te weerleggen. Een ander knelpunt is dat het vooronderzoek soms enige tijd aansleept alvorens klaarheid ontstaat over wie als verdachte moet worden bestempeld. Vaak is het deskundigenonderzoek juist het middel om sporen naar de verdachte te ontdekken. Het gebrek aan tegenspraak tijdens het deskundigenonderzoek dient daarom niet te leiden tot nietigheid, tenzij de verdachte als procespartij werd miskend. Van dergelijke miskenning is er

4. PH. TRAESE, *Het bewijs in strafzaken*, Gent, Mys & Breesch, 1992, 264-327.

5. E.H.R.M., 24 november 1986, *Publ. E.C.H.R.*, Serie A, Vol. 110, Unterpertinger t. Oostenrijk.

6. E.H.R.M., 20 november 1989, *Publ. E.C.H.R.*, Serie A, Vol. 166, Kostovski t. Nederland.

7. E.H.R.M., 26 april 1991, *Publ. E.C.H.R.*, Serie A, Vol. 203, Asch t. Oostenrijk; E.H.R.M., 26 maart 1996, *Publ. E.C.H.R.*, Serie A, Doorson t. Nederland. Over deze uitzondering op het ondervragingsrecht zie D. GARE, *Het onmiddellijkheidsbeginsel in het Nederlandse strafproces*, Arnhem, Gouda Quint, 1994, 126; B. DE SMET, 'Het onmiddellijkheidsbeginsel in het strafproces: een anachronisme of een waarborg voor een kwalitatief goede rechtspleging?', *R.W.*, 1996-97, 70.

sprake wanneer de onderzoekers volhouden dat het om een onderzoek 'tegen onbekenden gaat', terwijl er voldoende ernstige aanwijzingen van schuld tegen de verdachte bestaan. Deze correctie sluit aan bij de rechtspraak van het Hof van Cassatie, dat loyauteit in de bewijsvoering essentieel acht voor de regelmatigheid van het bewijs.⁸ In een burgerlijk proces liggen de kaarten anders, omdat de partijen van meet af aan gekend zijn. Zonder een aanwijsbaar conflict tussen de partijen heeft dit type proces geen voorwerp. Voor het deskundigenonderzoek in het strafrechtelijk vooronderzoek zijn de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek dan ook geen perfect aanknopingspunt.

2. Toepassing van artikel 973 van het Gerechtelijk Wetboek in strafzaken

Over de waarborgen van de verdachte tijdens het deskundigenonderzoek bestaat de laatste tijd onzekerheid. In zijn arrest van 30 april 1997 oordeelde het Arbitragehof dat de civielrechtelijke bepalingen over deze onderzoeksdaad (art. 962-991 Ger. W.) ook uitwerking hebben in het strafproces, althans nadat de zaak voor de vonnisrechter is gebracht. Enkel wanneer essentiële principes van het strafproces in het gedrang komen, zoals de leidinggevende positie van de rechter, zijn deze bepalingen geen richtpunt meer. Met dit standpunt brak het Arbitragehof met de traditionele visie van het Hof van Cassatie, dat de transplantatie van de artikelen 961-991 van het Gerechtelijk Wetboek naar het strafproces resoluut van de hand wees. Uit het arrest van het Arbitragehof kan men echter niet precies afleiden hoe de strafrechter tegenspraak in het deskundigenonderzoek moet inbouwen. De sleutelbepaling is allicht artikel 978 van het Gerechtelijk Wetboek, dat aan de partijen de mogelijkheid biedt opmerkingen te formuleren alvorens de deskundige zijn eindverslag opstelt. Een andere houvast is artikel 972 van het Gerechtelijk Wetboek, dat de partijen toelaat alle nodige stukken aan de deskundige te overhandigen.

Moeilijker ligt de toepassing van artikel 973 van het Gerechtelijk Wetboek, dat aan de partijen de kans geeft de verrichtingen van de deskundige

bij te wonen. Het risico bestaat dat de 'officiële' expert bewijsmateriaal niet meer haarfijn kan analyseren wanneer de technische raadslieden van de partijen over zijn schouders meekijken en commentaar geven. In een arrest van 24 juni 1988 oordeelde het Hof van Cassatie dat de deelname van de verdachte aan het deskundigenonderzoek niet strookt met de principes van het strafproces, omdat daardoor een tegensprekelijk debat buiten de openbare terechtzitting tot stand komt. De vonnisrechter zou dan niet meer in staat zijn het onderzoek in goede banen te leiden.⁹

De vraag rijst echter of de verdachte in sommige omstandigheden niet op de vingers van de deskundige moet kunnen kijken. De aantekeningen van de deskundige geven immers niet steeds een goed beeld van de manier waarop hij tot zijn bevindingen kwam. Ook kan de verdediging moeilijk uit het eindverslag afleiden of de deskundige zorgvuldig omging met bewijsmateriaal en alle nuttige sporen heeft waargenomen. In het arrest *Mantovanelli* (18 maart 1997) gaf het Europees Hof te Straatsburg aan dat het verhoor van de deskundige op de terechtzitting niet steeds volstaat om tot een eerlijk proces te komen. Volgens het Europees Hof zouden de partijen de handelingen van de deskundige moeten kunnen bijwonen wanneer zijn oordeel zwaar doorweegt op de besluitvorming en wanneer deze een ruime onderzoeksopdracht kreeg. Voorwaarde is wel dat de inbreng van de partijen de kwaliteit of de sereniteit van het deskundigenonderzoek niet aantast. Men kan zich daarom afvragen of de strafrechter zich toch niet op artikel 973 van het Gerechtelijk Wetboek mag baseren om de partijen meer kansen te geven de deskundige op de proef te stellen. Vooral wanneer het deskundigenonderzoek een weerslag heeft op de burgerlijke vordering kan men niet zomaar om deze bepaling heen. Wanneer het slachtoffer zich tot de strafrechter wendt, zou het de proceswaarborg van artikel 973 van het Gerechtelijk Wetboek moeten inleveren, terwijl er voor hem identiek dezelfde belangen op het spel staan als wanneer het een civiel geding zou aanspannen. Tevens leidt deelname van de partijen er niet steeds toe dat de strafrechter zijn greep op het onderzoek verliest. Zijn oordeelsvorming kan soms juist verbeteren wanneer de partijen voor hem commentaar kunnen leveren op de werkwijze en op de praktische kennis van de deskundige.

8. Cass., 13 mei 1986, *Rev. Dr. pén.*, 1986, 905. Over de vereiste van loyauteit in de bewijsvoering zie PH. TRAEST, *Het bewijs in strafzaken*, Gent, Mys & Breesch, 1992, 329; R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen, Maklu, 1993, 396.

9. Cass., 24 juni 1998, *J.T.*, 1998, 640.